

Nr 19

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om socialhjälp.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 85 i första kammaren av herrar *Huss* och *Anderberg* samt nr 108 i andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte besluta vissa i motiveringen till motionerna angivna förslag till ändringar i 22 § lagen om socialhjälp. Motionärerna har sålunda föreslagit,

1) »att undantagsbestämmelsen i 22 § omarbetas så, att den kommer att innebära *dels* att mantalsskrivning på grund av bosättning som föranletts av familjevård (vård i fosterhem) inte kan ge upphov till ersättningsskyldighet för kommunen, *dels* att, därest denna bestämmelse är tillämplig på den aktuella mantalsskrivningen, ersättningsskyldigheten i stället skall vila på den kommun, inom vilken personen senast mantalsskrivits under omständigheter av annat slag än nyss angivits (alltså icke i samband med familjevård eller vård i fosterhem)»; samt

2) »att huvudregeln om mantalsskrivningskommunen som ersättningskommun förses med ett nytt undantag, innebärande att för barn under 16 år inte barnets egen utan en av föräldrarnas mantalsskrivning skall vara avgörande».

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II:108.

Gällande bestämmelser

Lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp trädde i kraft den 1 januari 1957. Samtidigt upphävdes *lagen den 14 juni 1918 om fattigvården*.

Den för socialhjälpstiftningen grundläggande principen att skyldighet att utge socialhjälp skall föreligga för viss kommun har upptagits i socialhjälpslagens 1 §. Enligt detta lagrum skall sålunda varje kommun sörja för att den som vistas i kommunen och som finnes vara i behov av hjälp erhåller sådan enligt vad i lagen sägs. Socialhjälpens uppdelas i obligatorisk hjälp, som den enskilde har rätt att kräva och kommunen skyldighet att lämna, samt frivillig hjälp, som det står kommunen fritt att lämna. Den obligatoriska socialhjälpens behandlas i lagens 12 §, medan bestämmelserna

om den frivilliga socialhjälpen återfinnes i 13 §. Frågan om kommuners inbördes ersättningssskyldighet regleras i 22 §. Enligt huvudregeln i paragrafens första stycke gäller, att kommun som enligt 12 § lämnat socialhjälp åt svensk medborgare, vilken för det år hjälpen utgivits mantalsskrivits inom annan kommun, äger erhålla ersättning därför av denna kommun. Från denna regel stadgas i lagrummets andra stycke ett undantag av följande innehåll. Om svensk medborgare a) efter att hava varit intagen å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt genom inrättningens eller anstaltens försorg för fortsatt vård eller fostran överlämnats till enskilt hem eller vårdhem under villkor, att han fortfarande skall stå under inrättningens eller anstaltens tillsyn, eller b) såsom fosterbarn överlämnats till enskilt hem eller, efter att hava omhändertagits enligt barnavårdslagen, inackorderats i sådant hem, eller c) i annat fall än som avses under a) eller b) mot ersättning mottagits i enskilt hem eller vårdhem för erhållande av vård för sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet, och utgives socialhjälp enligt 12 § till honom under tid, då han på grund av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i den kommun, där hemmet är beläget, är den kommun som lämnat hjälpen berättigad att, såframt hjälptagaren för det år han mottagits i hemmet — eller, om han omedelbart dessförinnan under omständigheter, som under a)—c) sägs, vistats eller varit inackorderad i annat enskilt hem eller vårdhem, för det år han mottagits i detta — var mantalsskriven i annan kommun, av denna erhålla ersättning för hjälpen.

I fråga om frivillig socialhjälp gäller, att kostnaden härför alltid skall stanna å den kommun som lämnat hjälpen.

Barn, som till följd av sin ålder ej blivit mantalsskrivet, skall enligt 22 § första stycket andra punkten socialhjälpslagen vid tillämpningen av lagen anses mantalsskrivet där det har sin födelsehemort.

Enligt 62 § *lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag)* skall bestämmelserna i 22 § socialhjälpslagen om rätt för kommun att av annan kommun erhålla ersättning för obligatorisk socialhjälp äga motsvarande tillämpning i fråga om kommuns rätt att erhålla ersättning för utgift för omhändertaget barn.

I *folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946* finns bestämmelser om registrering av rikets invånare. I denna förordning skiljes mellan kyrkobokföring och mantalsskrivning. Huvudregeln i fråga om kyrkobokföringen är, att var och en skall bokföras i den församling, där han är bosatt (13 § 1 mom.). En person anses utom i vissa specialfall, som saknar större intresse i detta sammanhang, bosatt å den fastighet där han regelmässigt vistas eller, då ombyte av bostad skett, kan antagas komma att regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila (13 § 2 mom.). Från huvudregeln att kyrkobokföringen skall ske i bosättningsförsamlingen stadgas vissa undantag,

av vilka ett särskilt berör socialvården. Det åsyftade undantagsstadgandet innehåller, att om någon intages å sjukvårdsinrättning eller å förbättrings-, uppfostrings-, tvångsarbets- eller straffanstalt, detta inte medför ändring i avseende å hans kyrkobokföring, såvida inte under tiden sådana förhållanden inträffar, att han på grund därav bort, därest han ej varit intagen å inrättningen eller anstalten, kyrkobokföres annorstädes; i fråga om kyrkobokföring av den som villkorligt eller på prov frigivits eller utskrivits från fångvårdsanstalt skall under prövotiden så anses som vore han fortfarande intagen å anstalten (14 § 6 mom.).

Mantalskrivningen sker årligen av de lokala skattemyndigheterna, som därvid i mantalslängder uppför bl. a. alla fysiska personer, vilka den 1 november förrättningsåret skall vara kyrkobokförda i riket. Mantalskrivningen gäller för nästkommande kalenderår (mantalsåret). Som regel gäller, att fysisk person skall mantalskrivas där han den 1 november förrättningsåret rätteligen skall vara kyrkobokförd (32, 33, 35 och 36 §§).

Historik

Enligt den tidigare gällande *fattigvårdslagen* var den kommun, där en hjälpbehövande person vistades, skyldig att lämna honom fattigvård oavsett om han tillhörde kommunen eller ej. Om hjälpen hade karaktär av frivillig fattigvård, fick vistelsekommunen alltid själv bära kostnaderna därför. Var hjälpen däremot att betrakta som obligatorisk fattigvård, åvilade del slutliga ansvaret för hjälpkostnaderna i regel den kommun, där hjälptagaren hade hemortsrätt. En kommun, som utgivit obligatorisk fattigvård till någon som hade hemortsrätt i annan kommun, kunde därför med vissa undantag vända sig mot denna för att få ersättning för sina utgifter. På motsvarande sätt ägde en kommun som jämlikt barnavårdslagen fått vidkännas kostnader för ett barn, vilket hade hemortsrätt i annan kommun, er-hålla ersättning av denna.

Vad beträffar hemortsrätten gällde enligt *fattigvårdslagen* som huvudregel att svensk medborgare ägde hemortsrätt i den kommun, inom vilken han blivit mantalsskriven för det senaste år, under vilket han ej åtnjutit fattigvård. Minderåriga barn — dvs. barn under 16 år — hade från en av föräldrarna härledd hemortsrätt. En särskild regel gällde även för dels den som varit intagen å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt och som genom inrättningens eller anstaltens försorg för fortsatt vård eller fostran överlämnats till enskilt hem under villkor att han fortfarande skulle stå under inrättningens eller anstaltens tillsyn och dels den som eljest mot ersättning mottagits i enskilt hem för erhållande av vård för sjukdom eller annan kroppslig eller andlig brist eller svaghet, som intygats av läkare. I fråga om dylik person stadgades, att om han på grund

av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i det fattigvårdssamhälle, där hemmet var beläget, denna mantalsskrivning ej skulle gälla till bestämmande av hans hemortsrätt (48 §).

Socialvårdskommittén, som tillkallades år 1938 för att verkställa en översyn av den svenska socialvårdslagstiftningen, avlämnade år 1950 sitt betänkande nr XVII med utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. (SOU 1950:11). På detta betänkande bygger den proposition med förslag till lag som socialhjälp m. m., som förelades 1955 års riksdag och som resulterade i antagandet av nu gällande lag på området.

Socialvårdskommittén ansåg att hemortsrätten även i fortsättningen borde grunda sig på mantalsskrivningen och förordade en huvudregel av innebörd att varje medborgare skall äga hemortsrätt i den kommun, där han är mantalsskriven. Beträffande barn under 16 år föreslog kommittén att man i fråga om socialhjälp liksom i fråga om samhällsvård borde bibehålla regeln, att barnets hemortsrätt härledes från en av föräldrarna.

I förenämnda *proposition nr 177 år 1955* tillstyrkte *föredragande departementschefen, statsrådet Sträng*, den av kommittén föreslagna huvudregeln, att varje medborgare skall ha hemortsrätt i den kommun, där han är mantalsskriven. Beträffande kommitténs förslag om bibehållande av den härledda hemortsrätten för minderåriga barn anförde departementschefen följande.

Enligt kommitténs förslag skall barn under 16 år även i fortsättningen ha en härledd hemortsrätt. De regler härom, som förordats av kommittén, avviker endast i fråga om vissa detaljer från vad som nu gäller. Under remissbehandlingen har åtskillig kritik framkommit mot kommitténs förslag att lösa hithörande spörsmål men det har inte från något håll ifrågasatts annat än att barnen liksom hittills skulle ha en från föräldrarna härledd hemortsrätt. För egen del har jag emellertid inte blivit övertygad om lämpligheten av att bibehålla denna anordning.

Genom mantalsskrivningen sker varje år en registrering av rikets innevånare, vuxna såväl som barn. Härvid fördelas befolkningen mellan de olika kommunerna på ett sätt, som är avsett att så troget som möjligt återspegla de faktiska bosättningsförhållandena. Denna registrering är för närvarande inte avgörande för hur fattigvårdskostnaderna skall fördelas mellan kommuner; till följd av kravet på ett fattigvårdsfritt år kan en person mycket väl vara mantalsskriven i en kommun men ha hemortsrätt i en annan. Enligt den huvudregel, som jag föreslagit i det föregående, skall emellertid varje medborgare anses ha hemortsrätt i den kommun, där han är mantalsskriven, och kostnaderna för obligatorisk socialhjälp kommer till följd härav att fördelas så, att varje kommun får slutligen svara för vad som utgivits till dem som är mantalsskrivna inom kommunen.

Kommittén har i huvudsak anfört två skäl, varför denna enkla fördelingsregel inte borde gälla i fråga om kostnader för socialhjälp åt barn. Det ena skälet är, att den kommunala andelen i kostnaderna för särskilda

barnbidrag och bidragsförskott fördelas med hänsyn till faderns eller moderns mantalsskrivning. Detta skäl synes mig inte övertygande. Visserligen bör en sådan ordning eftersträvas, att en och samma kommun såvitt möjligt kommer att svara för samtliga kostnader, som hänför sig till ett och samma barn, men därmed är inte sagt att de regler, som gäller för nyssnämnda speciella hjälpformer och som f. ö. inte helt överensstämmer vare sig sinsemellan eller med kommitténs förslag, bör tas som mönster vid utformningen av socialhjälpslagen. Det förefaller mig i stället mera naturligt att söka anpassa ifrågavarande regler till de bestämmelser, som kan finnas mest ändamålsenliga för socialhjälpens vidkommande. I vad mån en sådan anpassning bör komma till stånd, bör dock prövas i ett annat sammanhang än det nu förevarande.

Det andra skälet, som av kommittén anförts för att bibehålla systemet med härledd hemortsrätt för barn, är att en familjs hemortsrättsförhållanden eljest skulle kunna splittras i alltför hög grad. Kommittén nämner som exempel, att om barnen utackorderats i fosterhem i skilda kommuner och varje barn finge hemortsrätt på sitt håll, flera kommuner kunde få fordran hos föräldrarna. Vidare framhåller kommittén, att anskaffningen av fosterhem skulle kunna försvåras, om ett barn snabbt finge hemortsrätt i den kommun, där fosterhemmet låge. Dessa synpunkter är enligt min mening beaktansvärda. Men just beträffande fosterbarn och barn, som omhändertagits för skyddsuppfostran, kan allvarliga invändningar riktas även mot kommitténs eget förslag. Såsom påtalats under remissbehandlingen skulle ett genomförande av detta förslag leda till att ett fosterbarn eller ett omhändertaget barn komme att växla hemortsrätt allteftersom fadern eller modern ändrade mantalsskrivningsort. Särskilt för de större kommunerna, som har många barn tillhörande dessa kategorier, måste det bli ett tidsödande och kostnadskrävande arbete att år från år följa föräldrarnas mantalsskrivningar och bevaka kommunens ekonomiska intressen gentemot andra kommuner. Det kan vidare befaras, att ett dylikt system skulle ge upphov till irritation och tvister mellan olika kommuner. Om än den ena än den andra kommunen komme att slutligen svara för kostnaderna för ett fosterbarn eller ett omhändertaget barn, kan man inte heller bortse från risken att barnets intressen bleve åsidosatta. Vad särskilt angår de av kommittén uttalade farhågorna för att det skulle bli svårare att skaffa fosterhem om barnet snabbt finge hemortsrätt i fosterhemskommunen, må påpekas, att de av kommittén föreslagna reglerna om härledd hemortsrätt endast avser barn under 16 år; fr. o. m. den dag barnet fyllt 16 år skulle det enligt förslaget få hemortsrätt i den kommun, där det själv vore mantalsskrivet. Ett barn, som efter fyllda 16 år av barnavårdsnämnden i en kommun omhändertagits för skyddsuppfostran och inackorderats i ett enskilt hem i en annan kommun, skulle alltså enligt förslaget mycket snabbt få hemortsrätt i sistnämnda kommun. Ett sådant system måste enligt min mening medföra en betydande risk för att anskaffningen av lämpliga inackorderingshem åt dylika barn försvåras.

Kommittén har övervägt, huruvida inte ett omhändertaget barn borde, så länge omhändertagandet består, behålla den hemortsrätt det ägde då det omhändertogs. Tanken härpå har emellertid avvisats av kommittén, som befarat, att en dylik regel skulle kunna leda till att barn, som borde omhändertagas, inte bleve omhändertagna utan i stället tilldelades socialhjälp.

Kommittén har med andra ord räknat med möjligheten att de kommunala socialvårdsorganen skulle vara benägna att låta kommunens ekonomiska intressen vara avgörande för vilken hjälpform, som i det enskilda fallet borde komma till användning. Måhända kunde man inte helt bortse från risken härför, så länge en mängd småkommuner med ringa ekonomisk bärkraft hade att var för sig svara för sin barna- och fattigvård. Men under nu rådande förhållanden är denna risk enligt min mening så försvinnande liten, att man inte behöver räkna därmed.

Vid övervägande av hithörande spörsmål har jag kommit till den uppfattningen, att den föreslagna huvudregeln, enligt vilken varje svensk medborgare skall anses ha hemortsrätt i den kommun där han är mantalsskriven, bör gälla för såväl vuxna som barn men att en undantagsregel bör finnas för fosterbarn och barn, som efter att ha omhändertagits enligt barnavårdslagen är inackorderade i enskilt hem. För båda dessa kategorier av barn synes undantagsregeln böra ges sådan innebörd att barnet, så länge det vistas i fosterhemmet eller inackorderingshemmet, behåller den hemortsrätt det ägde då det mottogs därstädes. Jag förutsätter härvid, att uttrycket fosterbarn ges samma innebörd som det har i barnavårdslagen.

I anslutning till ett av kommittén framlagt förslag att en anknytning av hemortsrätten till mantalsskrivningskommunen borde föranleda ändring i folkbokföringsreglerna uttalade departementschefen bl. a.

Vad angår personer, som för att erhålla vård vistas i annat enskilt hem än sitt eget, vill jag erinra om att 48 § fattigvårdslagen innehåller vissa specialregler, som är avsedda att underlätta möjligheterna att bereda vårdbehövande s. k. familjevård. Stadgandet avser dels den, som varit intagen å sjukvårdsinrättning eller å förbättrings- eller uppfostringsanstalt och som genom inrättningens eller anstaltens försorg för fortsatt vård eller fostran överlämnats till enskilt hem under villkor att han fortfarande står under inrättningens eller anstaltens tillsyn, och dels den, som eljest mot ersättning mottagits i enskilt hem för erhållande av vård för sjukdom eller annan kroppslig eller andlig brist eller svaghet, som blivit intygad av läkare. I fråga om dylik person stadgas, att om han på grund av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i den kommun, där hemmet är beläget, denna mantalsskrivning ej gäller till bestämmande av hans hemortsrätt.

Enligt min mening bör föreskrifterna i 48 § fattigvårdslagen överföras till socialhjälpslagen utan annan ändring i sak än att de utvidgas till att avse även sådana fall, då vederbörande mottages i ett privat vårdhem. Om så sker uppnås för socialhjälpens vidkommande samma effekt, som kommittén för samtliga vårdgrenar velat uppnå genom ändring av folkbokföringsförordningen.

I fråga om kommuners inbördes ersättningsskyldighet erhöll i propositionens förslag undantagsbestämmelsen i 22 § andra stycket följande lydelse.

Utgives socialhjälp enligt 12 § till svensk medborgare, medan han

a) efter att hava varit intagen å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt vistas i enskilt hem, dit han för fortsatt vård eller fostran överlämnats av inrättningen eller anstalten under villkor, att han fortfarande skall stå under dess tillsyn, eller

b) såsom fosterbarn vistas i enskilt hem eller, efter att hava omhändertagits enligt barnavårdslagen, är inackorderad i sådant hem, eller

c) i annat fall än som avses under a) eller b) mot ersättning vistas i enskilt hem eller vårdhem för erhållande av vård för sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet,

är den kommun som lämnat hjälpen berättigad att, såframt hjälptagaren för det år han mottagits i hemmet — eller, om han omedelbart dessförinnan under omständigheter, som under a)—c) sägs, vistats eller varit inackorderad i annat enskilt hem eller vårdhem, för det år han mottagits i detta — var mantalsskriven i annan kommun, av denna erhålla ersättning för hjälpen.

Propositionen och i anledning av densamma väckta motioner behandlades i *andra lagutskottets utlåtande nr 39 år 1955*. I fråga om vissa särskilda spörsmål beträffande fosterbarn, vilka vistas i enskilt hem, och enligt barnavårdslagen omhändertagna barn, som inackorderats i sådant hem, anförde utskottet följande.

Beträffande fosterbarn och enligt barnavårdslagen omhändertagna barn vilka placerats i enskilt hem föreslås i propositionen, att den kommun, i vilken hemmet är beläget, även om barnet mantalsskrivits där, icke skall slutligt svara för socialhjälpkostnaderna om barnet för det år det mottagits i hemmet var mantalsskrivet i annan kommun. Anledningen härtill är att en regel om ansvar för den kommun där hemmet är beläget befaras medföra svårigheter att anskaffa dylika hem. I denna fråga har framlagts olika förslag till lösning. I propositionen föreslås, att den kommun slutligt skall svara för socialhjälp, i vilken barnet var mantalsskrivet, när det först placerades i sådant hem. I motioner yrkas att frågan löses genom att en härledd hemortsrätt stadgas för alla barn. I motionerna I: 547 och II: 679 uttalas, att lämpligheten av moderns mantalsskrivningskommun såsom ersättningskommun bör övervägas. I motionerna I: 552 och II: 682 åter yrkas, att ersättningskyldighet för barn under 16 år skall åvila den kommun, där den av föräldrarna som har vårdnaden om barnet är mantalsskriven eller, om båda föräldrarna har vårdnaden, den kommun där fadern är mantalsskriven eller om ingen av dem har vårdnaden den kommun där den som senast hade vårdnaden då var mantalsskriven. I sistnämnda motioner uttalas, att det är uppenbart, att såväl motionärernas som propositionens förslag är behäftat med olägenheter och att man har att väga för- och nackdelar mot varandra.

Som utskottet ovan antytt är den väsentliga frågan hur man skall kunna underlätta anskaffandet av sådana hem som här är i fråga. Propositionens förslag erbjuder härutinnan enligt utskottets mening vissa väsentliga fördelar. Den kommun i vilken hemmet är beläget får om propositionens förslag godtages att göra med endast en kommun. Väljes lösningen med härledd hemortsrätt skulle den kommun i vilken hemmet är beläget, om föräldrarna flyttade, nödgas rikta sina anspråk mot olika kommuner alltefter flyttningarna. Även det förhållandet att olika kommuner kan ha olika praxis beträffande storleken av fosterlegan kan härvid medföra risk för processer. Dessa nackdelar undvikes med propositionens förslag. Mot detta förslag åter har i motionerna gjorts invändningar av innebörd, att den

barnavårdsnämnd, på vilken det ankommer att omhändertaga ett barn, skulle kunna komma att spekulera i att sådana omständigheter skulle inträffa, att kommunen bleve fri från ansvar, och därvid skulle låta tidpunkten för omhändertagandet påverkas av ovidkommande hänsyn. Enligt utskottets mening är dessa farhågor överdrivna, och utskottet förmenar att man har all anledning att förvänta, att barnavårdsnämnderna skall sätta barnets behov av vård före kommunens intresse av att slippa kostnaderna härför. Skulle misstron mot barnavårdsnämnderna vara berättigad, bör för övrigt andra medel tillgripas för att tillse att barnets intressen blir tillgodosedda. I sammanhanget må erinras om att barnavårdslagen är föremål för omprövning.

Ej heller vad som i övrigt anförts i motionerna har enligt utskottets mening sådan styrka, att det uppväger de fördelar som propositionens förslag erbjuder. Utskottet tillstyrker därför att frågan löses på det sätt som föreslås i propositionen och avstyrker alltså motionsyrkandena.

Beträffande den föreslagna lydelsen av undantagsbestämmelsen i 22 § andra stycket anförde utskottet i anslutning till ett motionsyrkande följande.

I motionerna I:552 och II:682 påpekas, att om en person blivit mantalskriven i sådant hem som avses i 22 § andra stycket och blir i behov av socialhjälp efter det vistelsen där upphört men medan han allttjämt på grund av sådana omständigheter som avses i nämnda stadgande är mantalskriven i hemmet, socialhjälp i enlighet med huvudregeln komme att slutligen belasta den kommun där hemmet är beläget. I motionerna yrkas sådan ändring, att mantalsskrivningen i hemmet ej skall gälla till bestämmande av ersättningssskyldighet i här avsedda fall. Utskottet tillstyrker att 22 § andra stycket erhåller sådan lydelse, att den av motionärerna berörda konsekvensen ej uppkommer.

På förslag av utskottet antog riksdagen paragrafen i dess sedermera lagfästa, nu gällande lydelse.

Motionerna

I motionerna uttalas, att syftet med undantagsbestämmelsen i 22 § andra stycket socialhjälpslagen är att förebygga att huvudregeln i paragrafens första stycke försvårar anskaffandet av fosterhem och andra hem för familjevård. Denna synpunkt vore av stor betydelse för alla ålderskategorier men starkast framträdande för barnens del. Enligt gällande bestämmelser riskerar emellertid, framhålles vidare i motionerna, den kommun, inom vilken en familj öppnat sitt hem för att där för vård mottaga ett fosterbarn eller annan vårdbehövande, att få ersätta kostnaderna för socialhjälp eller barnavård. Man hade sålunda misslyckats med att undvika försvårandet av fosterbarnsvården och annan familjevård. Det måste befaras, att socialhjälpslagens bestämmelser om ersättningskommun komme att bereda stora svårig-

heter för anskaffningen av familjevårdshem och i synnerhet av fosterhem. Detta förhållande är enligt motionärerna så allvarligt, att det utan dröjsmål bör undanröjas genom lagändring. I fortsättning anför motionärerna.

För att demonstrera bristerna i lagen må följande anföras. Vid den omtalade överflyttningen av 48 § fattigvårdslagen till socialhjälpslagen har i själva verket en ändring av bestämmelsens form vidtagits, så att även innehållet blivit förändrat. Enligt fattigvårdslagen kunde under angivna vårdförhållanden mantalsskrivningen aldrig ge anledning till hemortsrätt; enligt socialhjälpslagen åter skall visserligen under pågående familjevård den aktuella mantalsskrivningskommunen icke vara ersättningskommun utan i stället den kommun, där vederbörande var mantalsskriven, när familjevården (vård i fosterhem) tog sin början. Till möjligheten av att sistnämnda mantalsskrivning även den tillkommit på grund av familjevård (vård i fosterhem) toges i lagen ingen hänsyn. Vidare synes man ha förbiset, att en person blir mantalsskriven i en viss kommun för ett bestämt år, så snart han är bosatt där den 1 november året förut. Normalt gäller alltså att även om vederbörande inflyttar från en kommun under november eller december, så blir han mantalsskriven i utflyttningens kommunen för det följande kalenderåret.

Om vi i första hand tager det sista förhållandet till utgångspunkt, misslyckas undantagsbestämmelsen i att nå det avsedda målet i följande sammanhang. En person åtnjuter familjevård (vård i fosterhem), som avbrytes efter den 1 november ett visst år. Han har då blivit mantalsskriven i vårdkommunen för det följande året. Uppkommer för personen kostnad för socialhjälp eller barnavård under november och december är vårdkommunen icke ersättningskommun, men från den 1 januari det följande året blir den ersättningskommun, och detta förhållande kommer att bestå i varje fall under hela detta år. Detta har uppenbarligen icke varit meningen med bestämmelsen.

Övriga brister i bestämmelsen avser de fall, då familjevård (vård i fosterhem) förekommer i två eller flera perioder *utan* att dessa följer så nära på varandra som i lagen avses med ordet omedelbart, i vilket fall de skall betraktas som en enda period. De här oftast förekommande fallen torde gälla vård i fosterhem. Det är allt annat än ovanligt att en moder, som haft sitt barn i fosterhem och gärna vill åter få taga det till sig, felbedömer sina möjligheter att klara detta. Hon tar barnet till sig — men endast för att efter kanske några månader se sig nödsakad att på nytt lämna barnet till samma eller till annat fosterhem. Antag att hon är bosatt och mantalsskriven jämte barnet i Stockholm och lämnat barnet till fosterhem i A kommun på landet vid sådan tid under 1955, att barnet blivit mantalsskrivet där för 1956. Måste barnet omhändertaras av barnavårdsnämnden i A, som då betalar fosterlönen, får denna ersättning av Stockholm, som är ersättningskommun. Det gör ingen skillnad, om vi i stället antager, att barnet från början på moderns önskan blivit omhändertaget av barnavårdsnämnden i Stockholm och placerat av nämnden i samma fosterhem i A kommun. Stockholm får även då stå för kostnaden. I september 1956 yrkar modern att få återtaga sitt barn, vilket sker, men i december 1956 ser hon sig åter nödsakad att få barnet placerat i fosterhem. Hon vänder sig till barnavårdsnämnden i Stockholm med anhållan, att denna på nytt

skall omhändertaga barnet för samhällsvård, vilket sker. Barnet placeras i december i bästa fall i samma fosterhem i A kommun eller eljest i ett annat fosterhem, låt säga i B kommun. I vilket fall som helst kan Stockholms barnavårdsnämnd nu utkräva ersättning av A kommun, som var mantalsskrivningskommun, när denna aktuella fosterbarnsvård började.

De båda anförda omständigheterna leder sålunda till att varje person, som överväger att mottaga en vårdbehövande vuxen eller ett fosterbarn i sitt hem, måste säga sig, att han därigenom riskerar att ådraga sin kommun kostnaden för socialhjälp (barnavård) för vederbörande. De kommunala myndigheter, som har ansvaret för kommunens ekonomi, påverkas härigenom till att se på familjevård (vård i fosterhem) inom kommunen såsom riskabel för kommunens ekonomi.

Motionärerna förordar i anslutning till det anförda att 22 § andra stycket socialhjälpslagen omarbetas i enlighet med det ovan i utlåtandet under 1) redovisade förslaget.

I fortsättningen anföres i motionerna.

Även om man på detta sätt undanröjer, såvitt vi kan se, åtminstone de väsentliga bristerna i nuvarande undantagsbestämmelse, är det fråga om det icke vore säkrast att för den viktigaste kategorien, nämligen fosterbarnen, återgå till fattigvårdslagens ordning, d.v.s. att låta barnen följa en av föräldrarna. Så är fallet i fråga om kommuns ersättningsskyldighet för särskilt barnbidrag eller för bidragsförskott, och det är egentligen egendomligt, att man i socialhjälpslagen frångått denna princip. På den vägen skulle man erhålla fullständiga garantier för att kostnader för fosterbarn inte skulle belasta vårdkommunen. Det finns ytterligare ett viktigt skäl för en sådan åtgärd, nämligen de svårigheter vid tillämpningen av 22 § som ligger dolda i föreskriften att två perioder av familjevård (vård i fosterhem) skall betraktas som en, om de följer »omedelbart» på varandra.

Det måste med hänsyn till denna bestämmelse bli nödvändigt att utreda huruvida en flyttning från fosterhem till annat, som ägt rum för många år sedan, verkligen skett utan uppehåll. Även om man efter hand erhåller rättsfall, som ger klarhet i hur lång tid, som måste förflyta, för att en sammanslagning av vårdperioderna skall vara utesluten, så kommer alltså stora svårigheter alltid att vållas av att kunna utreda dagarna för den första periodens avslutande och den andras påbörjande, eftersom behovet av utredning många gånger blir aktuellt först efter flera år. En annan svårighet ligger i frågan, huruvida barnet verkligen under en mellanperiod varit fosterbarn eller inte. Om en mor måste ta sitt barn från ett fosterhem, t. ex. på grund av fostermoderns sjukdom eller död, kanske hon placerar det helt tillfälligt hos sin egen mor, medan hon söker efter ett nytt fosterhem. Om barnet sålunda vistas låt oss säga tre månader hos sin mormor, innan det på nytt kommer i ett fosterhem hos oskylda, så blir det avgörande för frågan om den förstnämnda och den sistnämnda fosterhemsperioden skall få räknas samman, huruvida även vistelsen hos mormor skall anses vara vård i fosterhem. Var och en som har erfarenhet av fosterbarnsbestämmelserna och deras tillämpning vet, att det är mycket svårt att avgöra, huruvida ett barn under sådan tillfällig vistelse, även om den varar flera månader, kan anses såsom fosterbarn. Det vore ur de anförda synpunkterna

synnerligen önskvärt, om man för barnens del kunde undgå hela frågan om sammanräkning av vårdperioder.

De beträffande barnen sålunda aktuella synpunkterna skulle tillgodoses, om man följde linjen att för deras del huvudregeln om mantalsskrivning för bestämmande av ersättningskommun inte skall gälla barnets egen mantalsskrivning utan endera av föräldrarnas mantalsskrivning, lämpligen den av föräldrarna, som har vårdnaden om barnet, eller om båda föräldrarna har vårdnaden fadern eller om ingen har vårdnaden den som senast hade detta. Därmed skulle även frågan om mantalsskrivningskommun på ett smidigt sätt lösas för barn, födda före den 1 januari 1947, vilka blivit fosterbarn redan innan de hunnit bli mantalsskrivna och för vilka socialhjälpslagens bestämmelser om födelsehemort ej är tillämpliga på grund av att detta nu gällande folkbokföringsrättsliga begrepp först med 1946 års folkbokföringsförordning trädde i kraft.

Motionerna utmynnar i denna del i det ovan i utlåtandet under 2) angivna förslaget att, när det gäller barn under 16 år, vid bestämmande av ersättningskommun en av föräldrarnas mantalsskrivning skall vara avgörande.

Utskottet

Förevarande motioner syftar till vissa ändringar av reglerna i 22 § socialhjälpslagen om kommuners inbördes ersättningsskyldighet för utgiven socialhjälp. Enligt nämnda paragraf äger kommun, som lämnat obligatorisk socialhjälp åt svensk medborgare, vilken för det år hjälpen utgivits mantalsskrivits inom annan kommun, erhålla ersättning därför av sistnämnda kommun. Från denna huvudregel har vissa undantag gjorts. Undantagen avser fall, då obligatorisk socialhjälp utgivits till någon som under i lagrummet närmare angivna omständigheter för vård eller fostran mottagits i enskilt hem eller vårdhem. Om hjälpen utgivits under tid då hjälptagaren på grund av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i den kommun, där hemmet är beläget, åvilar ersättningsskyldigheten sålunda i stället den kommun, där han var mantalsskriven för det år då han mottogs i hemmet. Om hjälptagaren omedelbart före vistelsen i hemmet under angivna omständigheter vistats eller varit inackorderad i annat enskilt hem eller vårdhem, gäller på motsvarande sätt att den kommun, där han var mantalsskriven då han mottogs i sistnämnda hem, är ersättningskommun.

Enligt barnavårdslagen äger bestämmelserna motsvarande tillämpning i fråga om kommuns rätt att erhålla ersättning för utgift för omhändertaget barn.

Mot utformningen av undantagsbestämmelsen har i motionerna framställt vissa erinringar. Motionärerna hävdar till en början att hänsyn icke tagits till det förhållandet att varje års mantalsskrivning sker med utgångspunkt från förhållandena den 1 november föregående år. Om en person

åtnjutit vård i fosterhem eller annan familjevård, som avbrutits efter den 1 november, skulle därför för honom under nästföljande år uppkommande kostnader för socialhjälp eller barnavård få ersättas av den kommun, där hemmet är beläget.

I anledning av vad motionärerna sålunda gjort gällande får utskottet framhålla, att den hjälp, som i det anförda exemplet kan komma att lämnas under året efter det då vården upphört, utgives under tid då hjälptagaren »på grund av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i den kommun, där hemmet är beläget». Med tillämpning av undantagsbestämmelsen kommer ersättningsskyldighet alltså i detta fall att åvila icke — som motionärerna hävdad — den kommun, där hemmet är beläget, utan den kommun, där hjälptagaren var mantalsskriven för det år då han mottogs i hemmet.

Erinran mot undantagsbestämmelsens utformning framställes emellertid även från en annan utgångspunkt. Motionärerna uttalar, att då någon åtnjutit vård i fosterhem eller annan familjevård i två eller flera perioder, utan att dessa följer omedelbart efter varandra, en tillämpning av bestämmelsen i vissa fall kan leda till att ersättningsskyldighet kommer att åvila kommun, där mantalsskrivning skett på grund av vistelse under en tidigare vårdperiod i hem av ovan angivet slag. Risken för att en kommun på så sätt skulle bli ersättningsskyldig för kostnader för socialhjälp eller barnavård inverkade enligt motionärernas mening hämmande på kommunernas beredvillighet att medverka till anordnandet av vård i fosterhem och annan familjevård inom kommunen. Härigenom motverkades bestämmelsens syfte.

För att belysa hur förevarande bestämmelse verkar i fall då någon åtnjutit vård i fosterhem eller annan familjevård i två perioder utan omedelbart sammanhang framlägges i motionerna följande exempel: En moder är jämte sitt barn bosatt och mantalsskriven i Stockholm. Modern lämnar barnet till fosterhem i A kommun vid sådan tid under år 1955 att barnet blir mantalsskrivet där för år 1956. I september 1956 återtager modern barnet, men i december samma år placeras barnet åter i fosterhem. I motionerna hävdas att A kommun härvid skulle vara ersättningskommun.

I anledning av detta exempel må följande anföras. Den hjälp, som i det skisserade fallet kan komma att lämnas under december 1956, utgives under tid, då hjälptagaren på grund av vistelsen under den första vårdperioden i fosterhemmet i A kommun blivit mantalsskriven där. För ifrågasvarande kostnader är följaktligen den kommun ersättningsskyldig, i vilken hjälptagaren var mantalsskriven för det år, då han vid det första tillfället mottogs i fosterhemmet, d. v. s. Stockholm. Vad beträffar kostnader som kan uppkomma under år 1957 gäller att dessa slutligt skall ersättas av Stockholms stad, där hjälptagaren, som ju vistades där den 1 november 1956, blivit mantalsskriven för år 1957. Då sistnämnda mantalsskrivning icke skett på grund av vistelse i fosterhem, kan undantagsbestämmelsen gi-

vetvis icke bli tillämplig i fråga om kostnader för år 1957. — Av det anförda torde framgå att vid tillämpning i det i motionerna skisserade fallet av socialhjälpslagets ersättningsregler de av motionärerna påstådda icke önskvärda konsekvenserna ej inträder.

Det av motionärerna påtalade fallet att vid vård i två eller flera perioder utan omedelbart sammanhang ersättningsskyldighet kan komma att åvila kommun, i vilken mantalsskrivning skett på grund av vistelse under en tidigare vårdperiod i hem som här avses, kan emellertid under vissa förhållanden uppkomma. Så sker om en senare vårdperiod börjar under ett år, för vilket hjälptagaren på grund av vistelse under en tidigare period mantalsskrivits i den kommun, där det då aktuella hemmet är beläget, samt den senare perioden leder fram till en av denna vistelse föranledd mantalsskrivning i den kommun, där det senare hemmet är beläget. Om det av motionärerna anförda exemplet ändras så, att den nya vårdperioden tar sin början i oktober 1956, blir A kommun ersättningskommun med avseende å kostnader för år 1957. Om exemplet i stället byggs ut så, att den senare vårdperioden föranleder mantalsskrivning för år 1958 i den kommun där ifrågavarande hem är beläget, blir A kommun ersättningsskyldig för kostnader som belöper å sistnämnda år. Att sådana fall, som motionärerna åsyftat, sålunda kan inträffa ger utskottet anledning att närmare granska de överväganden som ledde fram till att den ifrågavarande undantagsbestämmelsen infördes.

Av den ovan i utlåtandet lämnade redogörelsen för förarbetena till denna bestämmelse framgår att syftet med densamma är att underlätta möjligheterna att anskaffa hem för fosterbarn och enligt barnavårdslagen omhändertagna barn och i övrigt bereda vårdbehövande s. k. familjevård. För att detta syfte skall kunna uppnås är det av vikt att bestämmelsen är så utformad att det icke i något fall kan inträffa att mantalsskrivning på grund av vistelse i här avsett hem medför att den kommun, där hemmet är beläget, blir ersättningsskyldig för kostnader avseende socialhjälp eller barnavård. Att föredragande departementschefen avsett att ge bestämmelsen sådant innehåll att den ovan berörda konsekvensen icke komme att inträda synes framgå av det ovan i utlåtandet redovisade uttalandet i den proposition, varigenom förslaget till lag om socialhjälp förelades riksdagen, att föreskriften i 48 § fattigvårdslagen med viss utvidgning borde överföras till socialhjälpslagen. Nämnda bestämmelse innebar att om en person under i lagrummet närmare angivna omständigheter för erhållande av vård vistats i annat enskilt hem än sitt eget och på grund av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i den kommun, där hemmet var beläget, så skulle denna mantalsskrivning icke gälla till bestämmande av hans hemortsrätt.

Av det anförda framgår, att det för uppnående av det med bestämmelsen avsedda syftet torde vara erforderligt att densamma omformuleras. Utskot-

tet tillstyrker därför att så sker. Bestämmelsen torde därvid lämpligen böra ges det innehållet att ersättningsskyldighet för obligatorisk socialhjälp, som utgives under tid, då hjälptagaren på grund av vistelse eller inackordering i enskilt hem eller vårdhem under i 22 § andra stycket socialhjälpslagen angivna omständigheter mantalsskrivits i den kommun, där hemmet är beläget, skall åvila den kommun, där han senast mantalsskrivits på annan grund än nyss nämnts. På grund av hänvisning i barnavårdslagen till nämnda lagrum kommer motsvarande att gälla i fråga om ersättningsskyldighet för utgift för omhändertaget barn.

Den föreslagna ändringen torde böra träda i kraft den 1 juli 1957 och äga tillämpning jämväl med avseende å kostnader för socialhjälp och barnavård under första halvåret 1957.

Motionärerna har vidare föreslagit återinförande av den enligt fattigvårdslagen gällande bestämmelsen att för barn under 16 år icke barnets utan en av föräldrarnas mantalsskrivningskommun skall vara ersättningskommun.

Detta spørsmål behandlades ingående av såväl departementschefen i förenämnda proposition som, i anslutning till väckta motioner, av andra lagutskottet i det över propositionen och motionerna avgivna utlåtandet. I fråga om de överväganden, som härvid gjordes, får utskottet hänvisa till den redogörelse därför, som lämnats ovan i utlåtandet. Utskottet uttalade bl. a. att vad i motioner anförts för bibehållande av den härledda hemortsrätten för barn icke ägde sådan styrka att det uppvägde de väsentliga fördelar, som propositionens förslag erbjöd när det gällde frågan hur man skulle kunna underlätta anskaffandet av fosterhem och andra hem för familjevård. Vad utskottet härvid anförde äger alltjämt giltighet. Till detta kommer att ett genomförande av det förslag till ändrad lydelse av undantagsbestämmelsen i 22 § andra stycket socialhjälpslagen, för vilket utskottet ovan uttalat sig, i allt väsentligt torde tillgodose de synpunkter som i förevarande motioner anförts till stöd för förslaget om återinförande av en härledd hemortsrätt för barn.

Till motivering av sistnämnda förslag göres i motionerna bl. a. ett uttalande av innebörd att bestämmelsen i 22 § första stycket andra punkten socialhjälpslagen enligt vilken barn, som till följd av sin ålder ej blivit mantalsskrivet, vid tillämpningen av lagen skall anses mantalsskrivet, där det har sin födelsehemort, icke skulle vara tillämplig beträffande barn födda före den 1 januari 1947. Därvid har motionärerna utgått ifrån att begreppet födelsehemort »först med 1946 års folkbokföringsförordning trädde i kraft». Motionärernas tolkning av ifrågavarande bestämmelse i socialhjälpslagen är emellertid icke riktig. Visserligen ges definitionen på begreppet födelsehemort i folkbokföringsförordningen av den 28 juni 1946, vilken

trädde i kraft den 1 januari 1947. Härav följer dock icke att vid tillämpning av socialhjälpslagen begreppet födelsehemort icke kan användas även i fråga om barn födda före förordningens ikraftträdande. En helt annan sak är att det möjligen någon gång kan vara förenat med praktiska svårigheter att beträffande barn som är fött före den 1 januari 1947 utreda vilken ort som utgör barnets födelsehemort. Nämnda förhållande utgör dock enligt utskottets mening icke någon bärande motivering för den föreslagna ändringen.

På nu anförda skäl avstyrker utskottet förslaget om återinförande av härledd hemorts rätt för barn under 16 år.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- A) att riksdagen i anledning av förevarande motioner,
I: 85 och II: 108, måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 22 § lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp

Härigenom förordnas, att 22 § lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Kommun, som — — — — — sin födelsehemort.

Har svensk medborgare

Har svensk medborgare

a) efter att hava varit intagen å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt genom inrättningens eller anstaltens försorg för fortsatt vård eller fostran överlämnats till enskilt hem eller vårdhem under villkor, att han fortfarande skall stå under inrättningens eller anstaltens tillsyn, eller

a) efter att hava varit intagen å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt genom inrättningens eller anstaltens försorg för fortsatt vård eller fostran överlämnats till enskilt hem eller vårdhem under villkor, att han fortfarande skall stå under inrättningens eller anstaltens tillsyn, eller

b) såsom fosterbarn överlämnats till enskilt hem eller, efter att hava omhändertagits enligt barnavårdslagen, inackorderats i sådant hem, eller

b) såsom fosterbarn överlämnats till enskilt hem eller, efter att hava omhändertagits enligt barnavårdslagen, inackorderats i sådant hem, eller

c) i annat fall än som avses under a) eller b) mot ersättning mottagits i enskilt hem eller vårdhem för erhållande av vård för sjukdom eller

c) i annat fall än som avses under a) eller b) mot ersättning mottagits i enskilt hem eller vårdhem för erhållande av vård för sjukdom eller

(Gällande lydelse)

annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet,

och utgives socialhjälp enligt 12 § till honom under tid, då han på grund av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i den kommun, där hemmet är beläget, är den kommun som lämnat hjälpen berättigad att, såframt hjälptagaren för det år han mottagits i hemmet — eller, om han omedelbart dessförinnan under omständigheter, som under a)-c) sägs, vistats eller varit inackorderad i annat enskilt hem eller vårdhem, för det år han mottagits i detta — var mantalsskriven i annan kommun, av denna erhålla ersättning för hjälpen.

Ersättning, som — — — — — för hjälpen.

(Föreslagen lydelse)

annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet,

och utgives socialhjälp enligt 12 § till honom under tid, då han på grund av vistelsen i hemmet mantalsskrivits i den kommun, där hemmet är beläget, skall i stället för vad i första stycket första punkten sägs gälla, att den kommun som lämnat hjälpen är berättigad till ersättning därför av den kommun, där han senast mantalsskrivits på annan grund än vistelse eller inackordering i enskilt hem eller vårdhem under omständigheter, som under a)-c) sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957 och äger tillämpning jämväl beträffande socialhjälp, som utgivits under första halvåret 1957.

B) att motionerna I: 85 och II: 108, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 april 1957

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Axel E. Svensson, fru Carlqvist, fru Svenson, herrar Grönkvist, Åkesson*, Edström och Eskilsson*;

från andra kammaren: herr Nilsson i Göteborg, fru Ewerlöf*, herr Odhe, fru Ekendahl*, herr Carlsson i Bakeröd, fröken Höjer, herr Rimmerfors och fru Eriksson i Ängelholm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.